

شناسایی ویژگی‌های روان‌شناختی در انتخاب معلمان ابتدایی

سیدعلی شریف‌زاده^۱، حسین اسکندری^۲، احمد برجعلی^۳، نورعلی فرخی^۴، فرامرز سهرابی^۵

تاریخ وصول: ۱۳۹۸/۰۷/۰۷ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۸/۲۵

چکیده

این پژوهش با هدف شناسایی ویژگی‌های روان‌شناختی در جذب معلمان ابتدایی انجام گرفته است، با توجه به اینکه آموزش و پرورش دوره ابتدایی در تکوین رشد شناختی، عاطفی، و اجتماعی کودکان، نقش مهمی برعهده دارد، بدیهی است که معلمان دوره ابتدایی هم به جهت دانش و هم به لحاظ مهارت‌های فنی باید سرآمد معلمان دوره‌های دیگر تحصیلی باشند. روش پژوهش حاضر از نوع کیفی بوده و از فرایند کدگذاری برای دسته‌بندی داده‌ها استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش را کلیه متخصصان و صاحب نظران تعلیم و تربیت شهر تهران تشکیل می‌دهند که با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند و با توجه به اصل اشباع با ۱۲ نفر که در حوزه تعلیم و تربیت صاحب نظر بودند، مصاحبه به عمل آمد. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه نیمه‌ساختاریافته استفاده شد. یافته‌های این پژوهش را می‌توان در سه دسته بیان کرد، دسته اول ویژگی‌های شناختی شامل: قدرت تحلیل، درایت، خلاقیت و نوآوری، تفکر انتقادی، هوش بالا و حافظه قوی. دسته دوم ویژگی‌های عاطفی شامل: خوش‌رویی و خوش‌خلقی، علاقه به معلمی، ثبات عاطفی، فروتنی و انصاف. و دسته سوم ویژگی‌های شخصیتی شامل: صداقت، مسئولیت‌پذیری، سعه‌صدر، آراستگی، مدیریت کلاس، و ارستگی، تعامل اجتماعی بالا، مثبت‌اندیشی و عزت‌نفس است. مهم‌ترین نتایج این تحقیق بیانگر تأثیر ویژگی روان‌شناختی معلمان،

۱. دکتری تخصصی روان‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

۲. استاد گروه روان‌شناسی بالینی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

s.skandary@yahoo.com

۳. استاد گروه روان‌شناسی بالینی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

۴. دانشیار گروه سنجش و اندازه‌گیری، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

۵. استاد گروه روان‌شناسی بالینی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

در ارتقای کفایت و صلاحیت حرفه‌ای آنان است، که به کارایی و اثربخشی نظام آموزشی منجر می‌شود، لذا توجه به این ویژگی‌ها سبب می‌شود، معلمان شایسته‌تری جذب نظام تعلیم و تربیت شوند.

واژگان کلیدی: ویژگی‌های شناختی، عاطفی، شخصیتی، جذب و انتخاب، معلم ابتدایی.

مقدمه

امروزه آموزش و پرورش به عنوان یک نهاد اجتماعی که وظیفه تعلیم و تربیت افراد جامعه را برعهده دارد، از سوی آحاد جامعه اعم از مردم، مسئولین و اندیشمندان مورد توجه و تأکید قرار گرفته است و همگی بر این باور هستند که رشد و توسعه یک کشور به پرورش انسان-های آگاه و برخوردار از مسئولیت بستگی دارد، چیزی که در ادبیات توسعه به عنوان توسعه انسانی مطرح است، بر این اساس نقش آموزش و پرورش در تربیت انسان‌های آگاه و پویا بر هیچ صاحب‌نظری پوشیده نیست و همگی بر تأثیر بی‌بدیل آموزش و پرورش اتفاق نظر دارند (کاشانی و رستم پور، ۱۳۹۳). بالاکریشنان^۱ و سینگلا^۲ (۲۰۱۰) معتقدند منابع انسانی به ویژه معلم، در فرایند تعلیم و تربیت رکن اصلی و عامل بنیادین محسوب می‌شود و دستیابی به اهداف نظام آموزش و پرورش بدون وجود معلمان برخوردار از توانمندی‌ها و شایستگی‌های حرفه‌ای میسر نمی‌شود. برای آنکه چنین معلمان در اختیار نظام تعلیم و تربیت کشور باشند، باید فرایند جذب، تربیت و به‌کارگیری منابع انسانی نظام‌مند و مبتنی بر اهداف معین و از پیش تعریف شده باشد. باردلی^۳ (۲۰۱۰) خصوصیات یک معلم خوب را داشتن هوش و درک بالا می‌داند به این ترتیب می‌تواند رفتارهای شاگردان را خوب بفهمد. معلمان در ظاهر انسان‌های معمولی هستند، اما بزرگترین و خطرناک‌ترین کار دنیا به آنها واگذار شده است. اگر باور عمومی بر این باشد که بهترین‌ها، بهترین‌ها را می‌سازند باید تلاش نمود تا معلمان مستعد با ویژگی‌های روان‌شناختی ممتاز و انگیزه بالا جذب شوند (شریعتمداری، ۱۳۸۹). در سایه این ویژگی‌های معلم است که کشور مرفعی و توسعه یافته خواهد شد، لذا یکی از حوزه‌هایی که بررسی انتخاب معلم را ضروری می‌نماید، بررسی ویژگی‌های روان‌شناختی معلم است.

۱. Balakrishnan

۲. Singla

۳. Boardley

برخی از پژوهش‌ها نشان می‌دهند، بین سلامت روحی-روانی معلمان با موفقیت‌های حرفه‌ای آنان ارتباط معنادار وجود دارد (آقاجانی، ۱۳۸۱؛ الماسی و همکاران، ۱۳۹۹)، که از جمله آن‌ها می‌توان به بهبود سازگاری اجتماعی (سالووی و اسلاتر^۱، ۲۰۰۳)، موفقیت‌های حرفه‌ای (گلمن^۲، ۱۹۹۸)، رهبری در شغل، کاهش استرس و اختلالات روانی و تطابق و سازگاری (پارکر^۳، ۲۰۰۸)، معلمان اشاره نمود. تحقیقات جماشیانی، آقازاده و محسن پور (۱۳۹۲)، نشان می‌دهد که توجه به شاخص‌ها و استانداردهایی که طبق آن صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان مورد سنجش و ارزیابی قرار گیرد بیش از پیش مورد تأکید است. این پژوهش صلاحیت حرفه‌ای معلمان را برخورداری از ویژگی‌های شخصیتی می‌داند و اضافه می‌کند که بین صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان و پیشرفت درسی دانش‌آموزان همبستگی معناداری وجود دارد. این پژوهش عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان را در گرو تربیت معلم مؤثر می‌داند. نقش معلم در دوره‌های مختلف تحصیلی با توجه به ویژگی‌های رشد در دوران مختلف حیات کودکان و نوجوانان متفاوت است، روان‌شناسان و متخصصان تعلیم و تربیت معتقدند: مهم‌ترین دوره تحصیلی در تمام نظام‌های آموزش و پرورش جهان دوره ابتدایی است، زیرا این دوره تحصیلی به لحاظ کمی و کیفی، یعنی تأثیری که در سراسر زندگی و دوران تحصیل بر دانش‌آموزان دارد، از اساسی‌ترین و مهم‌ترین دوره‌های تحصیلی است که به جرأت می‌توان گفت هیچ‌یک از دوره‌های تحصیلی از چنین اهمیتی برخوردار نیست، زیرا تحقیقات نشان می‌دهند، دانش‌آموزانی که در دوره ابتدایی با ناکامی‌های تحصیلی روبرو هستند، در تمامی دوره‌ها با مشکل مواجه خواهند بود (افشارکهن و عصاره، ۱۳۹۰). مجموعه اقدامات انجام شده در تربیت معلم و همچنین اهمیت دوره ابتدایی حاکی از برنامه ریزی منسجم و بلند مدت تمامی کشورها برای توسعه و تعالی است، اما در کشور ایران تأکیدات فرهنگی و دینی بر ارزش‌های معلم و این دوره تحصیلی افزوده است. به استناد این دسته از تأکیدها، تعلیمات اجباری در دستور کار قرار گرفت، در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، به عمومی و اجباری و مجانی بودن این دوره از تحصیل تأکید شده است (اصل ۳۰ قانون اساسی). از بررسی اجمالی پژوهش‌هایی که به آن اشاره شد، چنین بر می‌آید که: آموزش و پرورش عامل توسعه و تعالی کشورهاست و آنچه را که این توسعه را سبب می‌شود وجود

۱. Salovey and Sluyter

۲. Goleman

۳. parker

معلمانی توانمند، با انگیزه و برخوردار از مهارت‌های حرفه‌ای است معلم عنصر حیاتی و تعیین کننده در موفقیت نظام تعلیم و تربیت است؛ این رسالت خطیر معلم سبب شده است که صاحب نظران تعلیم و تربیت، نهادهای ملی و بین‌المللی و اسناد بالادستی مرتبط، نقش با اهمیتی برای آن قائل شوند. بنابراین توجه به ویژگی‌های روان‌شناختی معلمان این امکان را فراهم می‌نماید تا معلمان شایسته‌تری جذب نظام تعلیم و تربیت شوند. از این رو پژوهش حاضر به دنبال آن است تا با شناسایی ویژگی‌های روان‌شناختی در جذب معلمان ابتدایی زمینه به کارگیری نیروهای مستعد و توانمند را در آموزش و پرورش هموار نماید. بنابراین پژوهش حاضر به دنبال پاسخگویی به این سوال است که ویژگی‌های روان‌شناختی معلمان ابتدایی کدام است؟

روش

این پژوهش با رویکرد کیفی و به روش نظریه داده بنیاد (گراندد تئوری) اجرا شد. جامعه آماری آن کلیه صاحب نظران حوزه تعلیم و تربیت بودند که آثار قابل توجهی در مجله‌های معتبر علوم تربیتی و روان‌شناسی داخلی و خارجی داشتند. با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. نمونه‌گیری تا جایی ادامه یافت که در نهایت با ۱۲ نفر از طریق مصاحبه و پرسشنامه نیمه‌ساختارمند به اصل اشباع رسید (رشیدی پور و همکاران، ۱۳۹۹). این افراد اطلاعات ارزشمندی در موضوع پژوهش داشته و گذشته از تألیفات متعدد در حوزه تعلیم و تربیت و روان‌شناسی، اغلب دارای پست‌های مدیریتی و سیاست‌گذاری آموزشی و علمی کشور بوده‌اند. ملاک‌های انتخاب نمونه عبارتند از: داشتن تألیفات متعدد در حوزه تعلیم و تربیت و روان‌شناسی، تجربه پست‌های مدیریتی و سیاست‌گذاری آموزشی و علمی کشور به‌ویژه در حوزه آموزش و پرورش. نبود هریک از ملاک‌های یادشده منجر به خروج از فرایند پژوهش می‌شد. در راستای بررسی روایی محتوایی^۱ ابزار مصاحبه، ابتدا نسخه اولیه مصاحبه برای پنج نفر از متخصصان حوزه تعلیم و تربیت ارسال شد و سپس اصلاحات لازم و پیشنهادی اعمال شد و در نهایت مورد تأیید قرار گرفت. برای محاسبه پایایی شاخص تکرارپذیری به روش هابرماس^۲ و مایلس (۱۹۹۴) اعمال شد، که عبارتند از: ۱) اعتبارپذیری^۳،

۱. Content Validity

۲. Huberman and Miles

۳. credibility

۲) انتقال‌پذیری^۱، ۳) تأیید‌پذیری^۲، و ۴) اطمینان‌پذیری^۳. به منظور بررسی معیار اعتبار‌پذیری نسخه‌های اولیه متن مصاحبه‌ها مجدداً به افراد شرکت‌کننده داده شد تا صحت اطلاعات نگاشته شده توسط محقق را بررسی کنند و هر گونه سوء تعبیر، از قلم افتادگی، حذف، اضافه یا اصلاح را انجام دهند و سپس بر اساس نسخه‌های ثانویه، فرآیند تحلیل داده‌ها آغاز و متن مصاحبه‌ها چندین بار مرور شده و واحدهای معنی از آنها استخراج شد. پس از مشخص شدن واحدهای معنایی اولیه از مصاحبه‌ها و متون، واحدهای معنایی فشرده شکل می‌گرفت و کدها استخراج شد. پس از آن واحدهای تحلیل چند بار مرور و بر اساس شباهت‌های مفهومی و معنایی، کدگذاری و مقوله‌بندی انجام شد.

یافته‌ها

بر اساس نتایج حاصل از تحلیل مصاحبه‌ها، ویژگی‌های روان‌شناختی معلمان ابتدایی در سه زمینه شناختی، عاطفی و شخصیتی مورد بررسی قرار گرفت که در ذیل جداگانه به توصیف هر یک پرداخته می‌شود:

الف: یافته‌های ویژگی‌های شناختی: در پاسخ به پرسش نخست، ویژگی‌های شناختی در گزینش معلمان ابتدایی، می‌توان گفت که ۷ مقوله و محور اصلی به این ویژگی‌ها اختصاص یافته است که در جدول زیر مشاهده می‌شود. سپس روایت‌های مربوط به هر مقوله به عنوان شاهد نیز ارائه شده است.

جدول ۱. مهم‌ترین مقوله‌های اظهارشده در زمینه ویژگی شناختی معلمان ابتدایی توسط مصاحبه‌شوندگان

متغیر	ردیف	مقوله‌ها	نشانه‌گر	فراوانی	درصد
۳ ۴	۱	برخورداری	آموزش توانایی	۱۲	۱۰۰
		از قدرت	تحلیل به		
		تحلیل	دانش‌آموزان		
		تفکر دانش‌آموزان	پرورش نیروی		

۱. transferability
۲. credibility
۳. dependability

۹۱	۱۱	انتخاب بهترین راه، برای حل یک مسئله آینده‌نگری و تبیین امور	داشتن درایت	۲
۸۳	۱۰	توانایی نگاه جدید و متفاوت به یک موضوع برخوردار از قوه تخیل بالا	خلاقیت و نوآوری	۳
۸۳	۱۰	برخوردار از دانش تعلیم و تربیت و روان‌شناسی	دانش تعلیم و تربیتی	۴
۷۵	۹	پرهیز از ذخیره‌سازی دانش تحلیل، ارزشیابی گزینش و کاربرد	تفکر انتقادی	۵
۶۶	۸	باهوش و کنجکاو ایجاد رابطه مناسب با محیط پیرامون	بهره‌مندی از هوش بالا	۶
۶۶	۸	حفظ اسامی دانش‌آموزان به خاطر سپاری رفتارهای کلاسی و مدرسه‌ای دانش‌آموزان	برخورداری از حافظه قوی	۷

۱- برخورداری از قدرت تحلیل: همه مصاحبه‌شوندگان در این پژوهش معتقد بودند که معلمان ابتدایی باید از قدرت تحلیل مناسب برخوردار باشند. به‌عنوان مثال، مصاحبه‌شونده شماره یک که از سوابق درخشانی در مدیریت اجرایی و پژوهشی وزارت آموزش و پرورش و نیز دانشگاه فرهنگیان برخوردار بوده است، به ضرورت برخورداری معلم از قوه تحلیل اعتقاد داشت.

۲- داشتن درایت: در این بخش ۹۱ درصد از مصاحبه‌شوندگان (۱۱ نفر)، داشتن درایت را به‌عنوان ویژگی شناختی معلمان دوره ابتدایی مورد توجه و تأکید قرار دادند. از نظر مصاحبه‌شونده شماره دو، که دارای سابقه طولانی تدریس در دانشگاه آزاد اسلامی و فرهنگیان بوده است، معلم باید اهل تدبیر باشد و به آینده‌نگری و تبیین امور در مسیر و مجرای خود پردازد. در این راستا، از نظر مصاحبه‌شونده شماره چهار، که از متولیان و دست‌اندرکاران تنظیم سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و همچنین اساسنامه دانشگاه فرهنگیان و دانشگاه شهید رجایی بوده است، بیان نمود: "سوگیری شناختی یک الگوی ذهنی است که با بسیاری از رفتارهای معلم در کلاس به فراگیر، آموزش داده می‌شود؛" که از جمله آن‌ها می‌توان به برنامه‌ریزی معلم اشاره کرد.

۳- خلاقیت و نوآوری: این ویژگی شناختی توسط ۸۳ درصد از مصاحبه‌شوندگان (۱۰ نفر) مورد توجه و تأکید قرار گرفت. مصاحبه‌شونده شماره سه اعتقاد داشت که معلمان دوره ابتدایی باید افرادی مستعد و نوآور باشند؛ او بیان نمود: بسیاری از ویژگی‌های ذهنی، شناختی دانش‌آموز در دوران کودکی شکل می‌گیرد. معلم با این توانایی‌ها می‌تواند خلاقیت وی را افزایش دهد. لذا معلمان این دوره تحصیلی باید خلاقیت و نوآوری را در فعالیت‌های خود به دانش‌آموز نشان دهند و به آن‌ها یادآوری نمایند که خلاقیت و نوآوری امری اکتسابی است که با آموزش به دیگران انتقال می‌یابد.

۴- دانش‌تعلیم و تربیت (پداگوژی): ۸۳ درصد از مصاحبه‌شوندگان (۱۰ نفر)، دانش پداگوژی را به‌عنوان ویژگی شناختی معلمان دوره ابتدایی مورد توجه و تأکید قرار دادند. از نظر مصاحبه‌شونده شماره پنج، مهم‌ترین ویژگی شناختی معلم، دارا بودن دانش پداگوژی است. به اعتقاد وی، دانش پداگوژی عبارت از دانش مربوط به فرایند یاددهی یادگیری، رشد حرفه‌ای معلمان، توسعه حرفه‌ای، ارتقاء یادگیری دانش‌آموزان، بهبودبخشی به آموزش و ترسیم راهبردها و راهکارهای آموزشی و ... است.

۵- تفکر انتقادی: ۶۵ درصد مصاحبه‌شوندگان (۹ نفر)، تفکر انتقادی، را که به توصیف، تحلیل، تبیین و ارزیابی می‌پردازد، به‌عنوان ویژگی شناختی معلمان دوره ابتدایی مورد توجه و تأکید قرار دادند. به اعتقاد مصاحبه‌شونده شماره نه، داشتن "تفکر انتقادی" از دیگر ویژگی‌های شناختی است که برای هر معلمی ضروری است.

۶- بهره‌مندی از هوش بالا: در این پژوهش ۶۶ درصد از مصاحبه‌شوندگان (۸ نفر)، بهره‌مندی از هوش بالا را به عنوان ویژگی شناختی معلمان دوره ابتدایی مورد توجه و تأکید قرار دادند. به اعتقاد مصاحبه‌شونده شماره دو، معلم ابتدایی باید از هوش بالایی برخوردار باشد. از نظر مصاحبه‌شونده شماره سه، که دارای پست‌های کلیدی نظیر معاونت وزارت آموزش و پرورش و نیز سرپرست دانشگاه فرهنگیان را عهده‌دار بوده است، بر این باور است که: نشانه هوشمندی معلم ظرفیت بالای وی در برخورد با مسائل است، همچنین اگر هوش را به میزان سازگاری فرد با محیط تعریف کنیم، معلم باید روابط بین فردی مناسبی را با محیط پیرامون خود ایجاد کند.

۷- برخورداری از حافظه قوی: در مجموع ۶۶ درصد از مصاحبه‌شوندگان (۸ نفر)، برخورداری از حافظه قوی را به عنوان ویژگی شناختی معلمان دوره ابتدایی مورد توجه و تأکید قرار دادند. از مجموع بحث‌های مطرح شده در حوزه شناختی چنین استنباط می‌شود: معلمانی که از هوش بالا، حافظه قوی، درایت و تدبیر، تفکر انتقادی و... برخوردار باشند.

ب: یافته‌های ویژگی‌های عاطفی: پس از پیاده‌سازی متن ۱۲ مصاحبه، جملات معنی‌دار در تک تک مصاحبه‌ها مشخص شد، و ۶۵ گزاره (کد) استخراج شد. پس از انجام تحلیل محتوا بر روی گزاره‌های به دست آمده، در مرحله دوم ۵۳ و در مرحله سوم ۳۱ گزاره حاصل شد و بر این اساس، پنج مقوله و محور اصلی به عنوان ویژگی عاطفی معلمان ابتدایی شناسایی شد. در جدول زیر مقوله‌های استخراج شده ارائه شده است (جدول ۲).

جدول ۲: مهم‌ترین مقوله‌های اظهار شده در زمینه ویژگی عاطفی معلمان ابتدایی توسط مصاحبه

شوندگان

متغیر	ردیف	مقوله‌ها	نشانه‌گر	فراوانی	درصد
شادمانی	۱	خوش‌رویی و خوش‌خلقی	رویارویی چهره همراه با تبسم گفتار مودبانه و پر جاذبه، حلم و بردباری	۱۲	۱۰۰
	۲	عشق و علاقه به حرفه معلمی	پرکار و پرانرژی بی توجهی به کمبودها و موانع	۱۰	۸۳

۷۵	۹	مدیریت بر هیجان‌های خود واکنش‌های تقریباً یکنواخت به رفتارهای مشابه	ثبات عاطفی	۳
۵۸	۷	امتیاز قائل نشدن برای خود، در مقایسه با دیگران دوری از تکبر و نپذیرفتن ذلت و پستی	تواضع و فروتنی	۴
۵۸	۷	خودخواه و مغرور نبودن تبعیض نگذاشتن بین دانش‌آموزان	رعایت انصاف در ارتباط با شاگردان	۵

۱- خوش‌رویی و خوش‌خلقی: این شیوه یکی از نمودهای خوش‌رویی و خوش‌خلقی است که از طرف تمامی مصاحبه‌شوندگان (۱۰۰ درصد) به عنوان مهم‌ترین ویژگی عاطفی معلمان ابتدایی شناخته شد. به اعتقاد مصاحبه‌شونده شماره یک، سه و هشت "خوش‌خویی" و "خوش‌رویی" از ویژگی‌های مهم عاطفی است که معلم باید از آن بهره‌مند باشد، چرا که این حالت حامل پیام مثبتی است که می‌تواند مقدمات یک ارتباط گرم و صمیمی را فراهم کند.

۲- عشق و علاقه به معلمی: در بیان اهمیت این ویژگی، ۸۳ درصد از مصاحبه‌شوندگان، (۱۰ نفر)، عشق و علاقه به حرفه معلمی را به عنوان ویژگی عاطفی معلمان ابتدایی مورد توجه و تأکید قرار دادند. "عشق و علاقه" از ویژگی‌هایی است که در حوزه عاطفی مورد توجه مصاحبه‌شوندگان شماره یک و سه قرار گرفته است. از منظر مصاحبه‌شونده شماره دو و چهار "حس همکاری" و "اشتیاق" از دیگر ویژگی‌های عاطفی است که از نظر این صاحب‌نظر تربیتی در جذب معلمان دوره ابتدایی باید مورد توجه قرار گیرد.

۳- ثبات عاطفی: از دیدگاه مصاحبه‌شوندگان شماره دو، سه و هشت، تسلط بر احساسات و هیجانات از ضروریات شغل معلمی است. از نظر مصاحبه‌شونده شماره دو، معلم باید

توانایی "مدیریت بر هیجانان" خود را داشته باشد، زیرا این دوره تحصیلی به گونه‌ای است که همه حالات و روحيات معلم بر دانش آموز اثر می‌گذارد، لذا معلم نباید زود عصبانی شود و روابطش را با دانش آموز تیره و سخت نماید.

۴- تواضع و فروتنی: معلم باید با دانش آموزان با تواضع و فروتنی برخورد کند، نه با رفتاری متکبرانه، هیچ‌گاه نباید علم و دانایی وی باعث تکبر و غرور شود. برخورد متواضعانه منجر به راحتی شاگرد در کنار معلم و ارتباط بیشتر با او می‌شود و این بهترین زمان برای نفوذ در دل آنهاست.

۵- رعایت انصاف در ارتباط با شاگردان: در این پژوهش تعداد ۵۸ درصد از مصاحبه شونده‌گان (۷ نفر)، رعایت انصاف در ارتباط با شاگردان را به عنوان یکی از ویژگی‌های عاطفی معلم ابتدایی مورد توجه و تأکید قرار داده‌اند. معلمان دوره ابتدایی نباید "خود خواه و مغرور" باشند.

ج- یافته‌های ویژگی‌های شخصیتی: پس از پیاده سازی متن ۱۲ مصاحبه، جملات معنی‌دار در تک تک مصاحبه‌ها مشخص شد و ۸۱ گزاره (کد) استخراج شد. پس از انجام تحلیل محتوا بر روی گزاره‌های به دست آمده، در مرحله دوم ۶۱ و در مرحله سوم ۴۲ گزاره حاصل شد و بر این اساس، ۱۰ مقوله و محور اصلی به عنوان ویژگی شخصیتی معلمان ابتدایی شناسایی شد. در ادامه مقوله‌های استخراج شده به شرح جدول شماره ۳ ارائه شده است.

جدول ۳. مهم‌ترین مقوله‌های اظهار شده در زمینه ویژگی شخصیتی معلمان ابتدایی توسط مصاحبه شونده‌گان

متغیر	ردیف	مقوله‌ها	نشانه‌گر	فراوانی	درصد
شخصیت و توانایی	۱	صداقت در گفتار و عمل	راستگویی و عمل به گفتار اصالت داشتن	۱۲	۱۰۰
	۲	مسئولیت‌پذیری	جدی بودن در کار و وظیفه پرهیز از تفکرات جادویی	۱۲	۱۰۰
	۳	سعه‌صدر	تحمل سختی‌ها و مشکلات توانایی پذیرش دیگران	۱۱	۹۱
	۴	آراستگی	آراستگی ظاهر و پوشش مناسب رعایت هنجارهای اخلاقی در مناسبات	۱۰	۸۳

۵	مدیریت کلاس	ایجاد شرایط لازم برای تحقق یادگیری قاطعیت و جدیت	۱۰	۸۳
۶	وارستگی و اخلاص	انجام وظیفه در مقابل تعصب نسبت به هدف و ماموریت شغلی پرهیز از لعن و نفرین در برابر ناملایمات	۱۰	۸۳
۷	تعامل اجتماعی بالا	پیشی گرفتن در برقراری ارتباط معاشرتی و اجتماعی بودن	۹	۷۵
۸	مثبت اندیشی	پرهیز از افکار منفی و بیان احساسات مثبت تزریق عشق و امید و شادی و نشاط در بین دانش‌آموزان	۹	۷۵
۹	عزت نفس	نگاه مثبت به انتقادات دیگران، اهمیت دادن به فکر و اندیشه دانش‌آموزان	۷	۵۸
۱۰	روحیه نقدپذیری	نگاه مثبت به انتقادات دیگران	۷	۵۸

۱- صداقت در گفتار و عمل: مصاحبه شونده شماره یک اصالت داشتن را از ویژگی‌های شخصیتی معلم می‌داند. وی در این زمینه اظهار می‌دارد: "در بسیاری از کشورها از جمله ژاپن شخصیت معلم را بر تخصص و مهارت وی مقدم می‌دانند"، از این رو، ضرورت‌هایی برای جذب معلمان موفق در دوره ابتدایی بیان داشته‌اند، که مهم‌ترین آن را "اصالت داشتن" معرفی کرده‌اند، وی در توضیح این مطلب می‌گوید اصالت داشتن یعنی تطبیق زندگی درونی و بیرونی. یعنی صدق گفتار و عمل، معلم باید درون خود را با برون خود یکی سازد، این موضوع سبب قداست معلم در ذهن دانش‌آموز می‌شود. مصاحبه شونده شماره پنج نیز معتقد است معلم در درجه نخست باید در کلاس درس اعمال و رفتار شایسته‌ای داشته باشد و به گفته‌های خود جامعه عمل پوشاند تا بتواند الگوی مناسبی برای شاگردان خود باشد.

۲- مسئولیت‌پذیری: از ویژگی‌های مهم شخصیتی که نقش عمده‌ای در موفقیت انسان دارد مسئولیت‌پذیری و جدی بودن در کار است، از این رو ۱۰۰ درصد مصاحبه‌شوندگان (۱۲ نفر)، این ویژگی را برای معلم ابتدایی با توجه به شکل‌گیری این ویژگی در دوران

کودکی مورد توجه و تأکید قرار داده‌اند. در این راستا، مصاحبه شونده شماره نه، "پذیرش مسئولیت شخصی" را به‌عنوان یکی از ویژگی‌های شخصیتی معلم می‌داند. وی معتقد است: انسانی که مسئولیت پذیر باشد عواقب شکست‌ها و موفقیت‌های خود را می‌پذیرد.

۳- سعه‌صدر: سعه صدر را در لغت به بلند نظری، بلندهمتی، گشاده دستی، معنی کرده‌اند (لغت نامه دهخدا)، و در اصطلاح قابلیت بردباری و شکیبایی در تحمل مشکلات، توان بیشتر در درک مطالب و تحمل سختی‌ها و ناملایمات، بالا بودن آستانه تحمل و صبر در برابر کوچک‌ترین اتفاق‌ها از نشانه‌های سعه‌صدر است. به تعبیر دیگر، یعنی انسان بتواند مشکلات و ناملایماتی که برای وی در همه عرصه‌ها وارد می‌شود را تحمل کند این ویژگی نشان‌دهنده روحیه والای یک انسان است.

۴- آراستگی: در این ارتباط ۸۳ درصد از مصاحبه‌شوندگان (۱۰ نفر)، آراستگی را به‌عنوان یکی از ویژگی‌های شخصیتی معلم ابتدایی مورد توجه و تأکید قرار داده‌اند. از نظر مصاحبه‌شونده شماره دو و هشت "آراستگی ظاهری" نیز یکی دیگر از ویژگی‌های شخصیتی است که به‌ویژه معلمان دوره ابتدایی باید از آن برخوردار باشند، مصاحبه‌شونده شماره پنج و شش، نیز معتقد بود معلم باید "تمیز و نظیف" باشد.

۵- مدیریت کلاس: در این راستا ۸۳ درصد از مصاحبه‌شوندگان (۱۰ نفر)، مدیریت کلاس را به‌عنوان یکی از ویژگی‌های شخصیتی معلم ابتدایی مورد توجه و تأکید قرار داده‌اند. از نظر مصاحبه‌شونده شماره هشت و چهار، معلم باید "قدرت رهبری" و هدایت کلاس را داشته باشد و دارای "جذبه" بوده و شخصیت کاریزمایی داشته باشد. از نظر ایشان معلم باید دارای "قاطعیت" و "جدیت" بوده و به بهانه نزدیکی با دانش‌آموزان وقار خود را زیر سؤال نبرد.

۶- وارسنگی و اخلاص: در این پژوهش، ۸۳ درصد از مصاحبه‌شوندگان (۱۰ نفر)، وارسنگی و اخلاص را به‌عنوان یکی از ویژگی‌های شخصیتی معلم ابتدایی مورد توجه و تأکید قرار داده‌اند.

۷- تعامل اجتماعی بالا: از تعامل اجتماعی مهارتی است که باید معلم از آن برخوردار باشد، و آن عبارت است از: فن انتقال اطلاعات، افکار و رفتارهای انسانی از خود به شخص دیگر، و به تعبیری احترام متقابل را، تعامل اجتماعی گویند. لازمه این تعامل برخورداری از دانش مهارت است، تعامل اجتماعی را می‌توان به پیشی گرفتن در برقراری ارتباط، تقاضا و پیشنهاد برای کمک به دیگران و برخورد جذاب و گرم اشاره نمود.

۸- مثبت اندیشی: در ارتباط با مثبت اندیشی ۷۵ درصد از مصاحبه شوندگان (۹ نفر)، مثبت اندیش بودن معلم را به عنوان یکی از ویژگی‌های شخصیتی معلم ابتدایی مورد توجه و تأکید قرار داده‌اند. آن‌ها خود باوری را از نشانه‌ها و اثرات مثبت اندیشی در فرد می‌دانند. مثبت اندیشی ارتباط مستقیمی با اعتماد به نفس دارد. وقتی که فرد مثبت اندیش باشد اعتماد به نفس وی بالا می‌رود و باعث می‌شود به توانایی‌های خودش اعتماد و اعتقاد داشته باشد. قطعاً زمانی که فرد چنین تصویری از خودش دارد تمام آدم‌های اطراف خودش هم مجبور می‌شوند مثل او فکر کنند و با او هم عقیده باشند.

۹- عزت نفس: در بیان این ویژگی ۵۸ درصد از مصاحبه شوندگان، (۷ نفر) عزت نفس معلم را به عنوان یکی از ویژگی‌های شخصیتی معلم ابتدایی مورد توجه و تأکید قرار داده‌اند. از منظر مصاحبه شونده شماره نه "برخورداری از عزت نفس"، به این معنی است که فرد قدر و منزلت خود را به عنوان موجودی که مسجود فرشته است تصور نماید و عیار خود را حفظ کند و به تعبیری بزرگی و بزرگ‌منشی داشته باشد. وی همچنین معتقد است معلم باید دارای "اراده قوی" باشد، از نظر این متخصص تربیتی اراده همان عزم جزم، مصمم بودن و سرسختی روانی است، معلم با بهره‌گیری از این ویژگی اطلاعات دلسردکننده را نادیده گرفته، بر سستی و تنبلی غلبه می‌یابد.

۱۰- روحیه نقدپذیری: در این خصوص ۵۸ درصد از مصاحبه شوندگان (۷ نفر)، روحیه نقدپذیری را برای معلم ضروری دانسته و مورد تأکید قرار دادند. به اعتقاد مصاحبه‌شونده شماره شش، معلم باید "انتقادپذیر" بوده و به "عقاید و افکار دانش‌آموزان خود احترام" گذارد.

بحث و نتیجه‌گیری

معلم نقش اساسی در فرایند یاددهی- یادگیری بر عهده دارد. مهارت‌های روان‌شناختی و حرفه‌ای معلم، اساسی‌ترین و مهم‌ترین نقش را در عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان و عملکرد حرفه‌ای خودشان رقم می‌زند. نقش الگویی معلم و نفوذی که او در انضباط دادن به رفتارهای دانش‌آموزان دارد بر همگان روشن است. اگر آموزگار از ویژگی الگودهی خوبی برخوردار باشد، می‌تواند تأثیرات عمیقی در عملکرد تحصیلی، اخلاقی و روانی دانش‌آموزان باقی گذارد. معلم نباید تمام تلاش خود را صرف کسب بهترین نمره برای دانش‌آموز نماید، بلکه باید بکوشد تا با شناخت روحیات آنان به شناسایی و شکوفایی استعداد هریک بپردازد و با

ارائه الگوی مناسب رفتاری از آنها انسان‌هایی خلاق، فکور و با شخصیت سازد، این موضوع به ویژگی‌های روان‌شناختی معلمان بستگی دارد. پژوهش حاضر به شناسایی ویژگی‌های روان‌شناختی‌گرنش معلمان ابتدایی پرداخته است. در این راستا، سه زمینه اصلی ویژگی‌های شناختی، عاطفی و شخصیتی به‌عنوان ویژگی‌های روان‌شناختی مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است. زمینه شناختی از مقوله‌های برخورداری از قدرت تحلیل، داشتن درایت، خلاقیت و نوآوری، دانش تعلیم و تربیتی، تفکر انتقادی، بهره‌مندی از هوش بالا و برخورداری از حافظه بالا تشکیل شده است. به عبارت دیگر، منظور از صلاحیت‌های شناختی^۱، مجموعه آگاهی‌ها، بینش‌ها و مهارت‌های ذهنی است که معلم را در شناخت و تحلیل مسائل و موضوع‌های مرتبط با تعلیم و تربیت توانا می‌سازد. زمینه عاطفی شامل مقوله‌های خوش‌رویی و خوش‌حلقی، عشق و علاقه به حرفه معلمی، ثبات عاطفی، تواضع و فروتنی، و رعایت انصاف در ارتباط با شاگردان، و زمینه شخصیتی از مقوله‌های صداقت در گفتار و عمل، مسئولیت‌پذیری، سعه‌صدر، آراستگی، مدیریت کلاس، وارستگی و اخلاص، تعامل اجتماعی بالا، مثبت‌اندیشی، عزت‌نفس و روحیه نقدپذیری تشکیل شده است. به بیان دیگر صلاحیت‌های عاطفی^۲ مجموعه‌ی علائق و گرایش‌های معلم نسبت به مسائل و موضوع‌های مرتبط با تعلیم و تربیت است. این نتایج با یافته‌های پژوهشی عبداللهی، شریعتمداری و نادری (۱۳۸۸)، هماهنگ است. یافته‌های پژوهش عبداللهی (۱۳۸۴)، نشان‌دهنده آن است که سازه توانمندسازی روان‌شناختی شامل پنج بعد مجزا از هم یعنی: شایستگی، خودمختاری، تأثیرگذاری، معنادار بودن و اعتماد می‌شود. تفاوت‌های فرهنگی که با ابعاد توانمندسازی روان‌شناختی رابطه دارد (عبداللهی، ۱۳۸۴). تحقیقات برونر (۲۰۰۷)^۳ نیز نشان می‌دهد که چارچوب ویژگی‌های روان‌شناختی معلمان یعنی شخصیت و انگیزش با عملکرد شغلی در داخل و خارج حیطه‌های آموزشی در ارتباط هستند (لیاکوپولو^۴، ۲۰۱۱).

اهداف دوره ابتدایی در ایران دربرگیرنده اهداف اعتقادی، اخلاقی، علمی آموزشی، اجتماعی، زیستی می‌شود که طبق مصوبات شورای عالی برای این مقطع تعیین شده‌اند

---

۱. cognitive Competencies
 ۲. affective Competencies
 ۳. Bruner
 ۴. Liakopoulou

(صافی، ۱۳۷۹). دوره ابتدایی، دوره آموزش مهارت‌های زندگی است. مهارت‌هایی از قبیل توانایی حل مسئله، توانایی ارتباط مؤثر، توانایی ارتباط بین فردی، توانایی تصمیم‌گیری، توانایی تفکر انتقادی، توانایی خودآگاهی، توانایی مقابله با هیجان‌ها، توانایی مقابله با استرس و امثال آن به عنوان مهارت‌های زندگی بسیار مهم و اساسی شمرده می‌شوند. این مهارت‌ها شامل مجموعه توانایی‌هایی هستند که زمینه سازگاری و رفتار مثبت و مفید را فراهم می‌آورند. این توانایی‌ها فرد را قادر می‌سازند تا مسئولیت نقش اجتماعی خود را بپذیرد و بدون لطمه زدن به خود و دیگران با درخواست‌ها، نیازها، انتظارات و مشکلات روزانه به ویژه در روابط بین فردی به شکلی مؤثر روبه‌رو شود (سازمان بهداشت جهانی، ۱۳۷۷). آموزش ابتدایی نقطه ورود برای یک حرکت طولانی و مهم یادگیری و دانش در زندگی کودکان است. تمامی مهارت‌هایی که مورد نیاز کودکان برای زندگی در جامعه است، ضروری است در دوره ابتدایی و با یک برنامه آموزشی اصولی آموزش داده شوند. پرورش این مهارت‌ها، بیش از هر چیز دیگری و در عصر کنونی، به معلمان شایسته در ابعاد مختلف شخصیتی، علمی و شناختی نیاز دارد. با توجه به اصل سندیت شایستگی محور مریبان در دو سند فلسفه تعلیم و تربیت و فلسفه تربیت رسمی و عمومی، تلاش برای جذب و پرورش معلمان شایسته و با کفایت و توجه به انتخاب آموزگاران واجد شرایط از اولین گام‌های اساسی در حفظ و ارتقای معلمان است.

پویایی و انعطاف‌پذیری، از جمله اصول مطرح در دو سند فلسفه تربیت و فلسفه تربیت رسمی و عمومی است. در راستای این امر، لازم است در معیارهای گزینش معلمان ابتدایی، به موضوع انعطاف در داوطلبان ورود به عرصه آموزگاری با توجه به دشواری‌های خاصی که حرفه معلم ابتدایی دارد توجه ویژه‌ای مبذول شود. پویایی و انعطاف‌پذیر بودن به رشد معلمان فکور می‌انجامد. معلمان فکور از توانایی حل مسئله، خودتنظیمی، خلاقیت و از قدرت تفکر انتقادی برخوردارند. امروزه جامعه به معلمان خلاق نیاز دارد، معلمان که فکر و خرد را حاکم بر اعمال و افکار خویش قرار می‌دهند و مشکلات را به صورت ابتکاری از سر راه خود برمی‌دارند. دانش‌آموزان را به داشتن ایده‌های تازه و نو تشویق نماید؛ ایده‌هایی که کم و بیش برای خود آن‌ها تازه باشد. معلم به‌جای بیان مطالب درسی یا ذکر حقایق علمی، باید دانش‌آموزان را به طرح مسائل ترغیب کند. معلم باید به دانش‌آموزان اجازه دهد تا مسائل، نظرات و ایده‌های خود را اعلام کنند و این ایده‌ها را روی تخته کلاس درس

نوشته و پس از طرح مسائل و ایده‌های خود به آنان اجازه دهد که این مسائل را نقد و بررسی کرده و مورد آزمایش قرار دهند. معلمی که خلاق است، بر فرایند و رشد مهارت‌های شناختی و فراشناختی بیشتر از کسب نمره عالی تأکید دارد، این معلم روش‌های تدریس فراگیر محور را پیاده می‌کند و نوآوری‌های آموزشی چون روش تدریس کاوشگری را پیاده می‌سازد و خودش را به روش‌های سنتی محدود نمی‌کند.

دانستن این نکته که در میان معلمان تفاوت‌های، شخصیتی وجود دارد به معلمان و سایر افرادی که با کودکان ارتباط دارند کمک خواهد نمود تا در مواجهه با خصوصیات و یا اختلالات رشد و شیوه برخورد با دانش‌آموزان و انتخاب روش تدریس مناسب، به‌طور عملی‌تر و عینی‌تر برخورد نمایند و از این طریق در تثبیت بیشتر یا تعدیل این‌گونه رفتارها مؤثر باشند. شخصیت را می‌توان آن الگوهای معین و مشخصی از تفکر، هیجان و رفتار تعریف کرد که سبک شخصی فرد را در تعامل با محیط اجتماعی و مادی‌اش رقم می‌زند به عبارت دیگر شخصیت شامل ویژگی‌های نسبتاً باثبات و پایدار است که بر نوع ارتباطات، عملکرد، گفتگو، سبک تفکر، سبک زندگی و... تأثیر می‌گذارد. مرور مطالعات مربوط به ویژگی‌های معلمان و کیفیت تدریس نشان‌دهنده یک توافق عمومی است که شخصیت معلمان با موفقیت آنان در تدریس مرتبط است. شخصیت به‌عنوان مجموعه‌ای از صفات نسبتاً پایدار و با دوامی است که احتمالاً دارای پایه‌های عصبی- روان‌شناختی نیز است (ویلا و همکاران، ۲۰۱۴). مؤلفه‌های جذب و گزینش معلم در کشورهایی مثل سنگاپور و فنلاند که از آموزش و پرورش پیشرفته‌ایی برخوردارند تقریباً مشابه کشورهای است که در بالا به آن اشاره شد. از بررسی مجموعه عوامل مؤثر جذب معلم در کشورهایی که از آن‌ها یاد شد چنین استنباط می‌شود که: برای جذب معلم در نظام آموزشی باید شرایطی ایجاد نمود تا بهترین افراد از نظر علمی، جسمی و روحی روانی به این شغل وارد شوند. حال که قوانین و مصوبات حاکم بر نظام آموزشی و تجارب بین‌المللی و همچنین توصیه‌های صاحب‌نظران تعلیم و تربیت و روان‌شناسی تأکید بر ارتقاء هویت فردی و اجتماعی معلم دارد و از سوی دیگر، آسیب‌ها و موانعی که در نظام آموزش کشور وجود دارد، بنظر می‌رسد باید شاخص- های جامعی را برای جذب معلم بکار برد، تا انسان‌هایی با استعدادهای برتر و ویژگی‌های شخصیتی ممتاز و توانمندی‌های شناختی بالا جذب نظام آموزشی کشور شوند. این پژوهش یکی از اقدام‌های مرتبط با موضوع جذب انسان‌های شایسته در نظام آموزشی کشور ایران

است. بنابراین با توجه به اهمیت جذب، انتخاب و گزینش معلمان در اسناد بالادستی سند تحول، توصیه‌های صاحب‌نظران و روان‌شناسان و قوانین و مصوبات مجامع علمی و بین‌المللی و آموزه‌های دین اسلام و سایر ادیان می‌توان گفت که: مسئله فوق از اهمیت بسیاری برخوردار است. ضرورت موضوع در این مقاله در حوزه‌ای خاص که شامل ویژگی شناختی، عاطفی و شخصیتی معلمان دوره ابتدایی است نیز به صورت ویژه مورد توجه قرار گرفته است تا بتواند اهداف مذکور را عملیاتی سازد.

پژوهش حاضر در مجموع به این نتیجه انجامید که ویژگی‌های روان‌شناختی معلمان، عامل اساسی در ارتقای بهره‌وری حرفه‌ای آنان است. بنابراین ضروری است تا اصلاح و بازنگری شیوه‌های جذب و گزینش معلمان ابتدایی متناسب با نیازهای روز جامعه، مورد توجه وزارت آموزش و پرورش قرار گیرد، به عبارت دیگر علاوه بر ضوابط موجود، جنبه‌های عاطفی و شخصیتی و شناختی، داوطلبان شغل معلمی در دستور کار قرار گیرد. مهم‌ترین محدودیت پژوهش حاضر را می‌توان در عدم دسترسی به عوامل ناکارآمدی و همچنین اثر بخشی معلمان دانست در این راستا می‌توان ضمن بررسی این عوامل، استانداردها و معیارهای جذب و انتخاب معلمان را با نگاهی جامع‌تر در آینده رقم زد.

منابع

- اصلائی، ابراهیم. (۱۳۹۰). راهنمای برقراری ارتباط با کودکان. ماهنامه رشد آموزش ابتدایی، ۴(۱۲)، ۱-۲.
- الماسی، حجت‌الله؛ زارعی زوارکی، اسماعیل؛ دلاور، علی؛ و نیلی احمدآبادی، محمد رضا. (۱۳۹۹). طراحی و اعتبار یابی الگوی آموزشی کارورزی بر اساس نظریه استاد شاگردی شناختی برای اجرای درس کارورزی در دانشگاه فرهنگیان. فصلنامه روان‌شناسی تربیتی، ۱۶(۵۶)، ۱-۳۰.
- آزمندیان، علی رضا. (۱۳۸۰). تکنولوژی فکر. تهران: چاپ خانه سپهر.
- افشار کهن، زهرا؛ عصاره، علیرضا. (۱۳۹۰). بررسی تأثیر آموزش خلاقیت به معلمان بر خلاقیت دانش‌آموزان پایه اول ابتدایی.

- اکبرزاده، زهرا؛ طالبیان، مریم و فلاح، وحید (۱۳۹۶). بررسی رابطه مهارت‌های ارتباطی معلمان با مهارت ارتباطی دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه شهرستان آمل، *مطالعات روان‌شناسی و علوم تربیتی*، ۳، ۱۶۶-۱۷۴.
- آقاجانی، مریم (۱۳۸۱). بررسی تأثیر آموزش‌های مهارت‌های زندگی بر سلامت روان و منبع کنترل نوجوانان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه الزهراء.
- جعفری طوسی، زهرا. (۱۳۸۵). بررسی تأثیر آموزش مهارت‌های اجتماعی - هیجانی بر سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان مقطع ابتدایی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه الزهراء.
- جماشیانی، آرزو؛ آقازاده، احمد و محسن پور، بهرام (۱۳۹۲). بررسی رابطه میان صلاحیت‌های حرفه‌ای معلم و پیشرفت ریاضی دانش‌آموزان پایه چهارم ایران و آلمان بر پایه داده‌های تیمز، *فصلنامه تعلیم و تربیت*، ۱۱۴، ۱۶۵-۱۸۱.
- حاج حسینی، منصوره (۱۳۹۲). تأثیر روش‌های گفتگو محور بر تفکر انتقادی. رساله دکتری دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه الزهراء (س)، تهران.
- حبیب‌زاده، عباس (۱۳۹۳). اثربخشی درس پژوهی بر خودکارآمدی تصوری معلمان، *مجله دست‌آوردهای روان‌شناختی*، دانشگاه شهید چمران، ۴ (۲۱)، ۱۴۵-۱۶۸.
- حوریزاد، بهمن (۱۳۸۹). بررسی تأثیر درس پژوهی خلاقیت محور بر توسعه توانمندی‌های حرفه‌ای معلمان و یادگیری رفتار خلاق معلمان و دانش‌آموزان، *فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی*، ۱۱ (۱)، ۷۵-۹۲.
- دانش پژوه، زهرا؛ ولی‌الله، فرزاد (۱۳۸۵). ارزشیابی مهارت‌های حرفه‌ای معلمان دوره ابتدایی، *فصلنامه نوآوری‌های آموزشی*، ۱۸ (۵)، ۱۳۵-۱۷۰.
- دهخدا، علی‌اکبر (۱۳۷۷). *لغت‌نامه*، تهران: موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.
- رشیدی‌پور، فاطمه؛ شکری، امید؛ فتح‌آبادی، جلیل؛ و پورشهریار، حسین. (۱۳۹۹). تجربه زیسته دانش‌آموزان از پدیده بی‌انگیزگی تحصیلی: یک مطالعه پدیدارشناختی. *فصلنامه روان‌شناسی تربیتی*، ۱۶ (۵۶)، ۱۹۷-۲۶۳.
- رئوفی، محمد حسین؛ قوچنی تاریخی، امیر حسین (۱۳۸۳). تأثیر آموزش ضمن خدمت بر کارایی و بهره‌وری و کارایی کارکنان و مدیران مدارس، *مجله مطالعات تربیتی و روان‌شناسی*، ۱۷، ۶۷-۸۰.

- سیف، علی اکبر (۱۳۹۴). روان‌شناسی پرورشی نوین؛ روان‌شناسی یادگیری و آموزش، تهران: انتشارات دوران، ویرایش هفتم، چاپ هفتم.
- شریعتمداری، علی (۱۳۸۹)، اصول و مبانی آموزش و پرورش. تهران: انتشارات امیرکبیر.
- شاه محمدی، نیره (۱۳۹۳)، صلاحیت‌ها و شایستگی‌های آموزگار عصر حاضر، رشد آموزش ابتدایی، ۱۸ (۱)، ۱۳-۸.
- کاشانی، مجید؛ رستم پور، منیره (۱۳۹۳)، آموزش و پرورش، حیاتی‌ترین ابزار در مسیر توسعه‌ی پایدار، علوم اجتماعی، ۱۷ (۶۷)، ۸۹-۸۱.
- صافی، احمد (۱۳۹۱)، تربیت معلم در ایران، ژاپن، آلمان، انگستان، هند، مالزی، پاکستان، تهران: انتشارات ویرایش.
- صافی، احمد (۱۳۹۱)، سازمان و مدیریت در آموزش و پرورش. تهران: انتشارات ارسباران، ویراست دوم.
- عبداللهی، بیژن (۱۳۸۴). توانمندسازی روان‌شناختی کارکنان: ابعاد و اعتبارسنجی براساس مدل معادلات ساختاری، پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، ۱۱ (۱-۲)، ۳۷-۶۴.
- عبداللهی، فردین؛ شریعتمداری، علی و نادری، عزت اله (۱۳۸۹). بررسی میزان آگاهی معلمان ابتدایی از اصول تعلیم و تربیت به منظور ارائه الگوی مطلوب جهت ارتقا سطح آگاهی آنان، فصلنامه علوم تربیتی، ۸، ۲۷-۳۳.
- غباری، باقر (۱۳۸۹). بررسی رابطه عفو و گذشت با میزان اضطراب، تهران: نشر حوزه و دانشگاه.
- قنبری، بخشعلی (۱۳۹۴). اخلاق حرفه‌ایی با تأکید بر نهج البلاغه. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی جهاد دانشگاهی.
- مرعشی، سیدعلی؛ کیومرث؛ زرگر، یدالله و غباری بناب، باقر (۱۳۹۰). تأثیر آموزش هوش معنوی بر بهزیستی روان‌شناختی، اضطراب وجودی و هوش معنوی در دانشجویان نفت اهواز. مجله دستاوردهای روان‌شناختی (علوم تربیتی و روان‌شناسی). ۱۹ (۱)، ۶۳-۸۰.
- مشایخ، پریشان، برزیده، ام البنین (۱۳۹۱). بررسی تأثیر سبک رفتار رهبری معلم بر خلاقیت دانش‌آموزان ابتدایی شهرستان کازرون، فصلنامه اندیشه‌های تازه در علوم تربیتی، ۶ (۱)، ۱۴۴-۱۳۱.

ملایی نژاد، اعظم (۱۳۹۱). صلاحیت‌های حرفه‌ای مطلوب دانشجوی معلمان دوره‌ی آموزش ابتدایی، فصلنامه نوآوری‌های آموزشی. ۱۱ (۴۳)، ۶۲-۳۳.

ملازاده، علیرضا (۱۳۹۷). مروری بر اهمیت و پرورش هوش هیجانی در دانش‌آموزان. مقاله کنفرانس بین‌المللی نوآوری و تحقیق در علوم انسانی و مطالعات فرهنگی و اجتماعی. ملکی، حسن (۱۳۹۱). صلاحیت‌های حرفه‌ی معلمی، تهران: مؤسسه فرهنگی مدرسه‌ی برهان. ملیجی، مرتضی؛ رضاپور، نسرین و ساعتچیان، وحید (۱۳۹۳). نقش ابعاد شخصیت در پیش‌بینی منش ورزشی دانشجوی - معلمان ورزشکار، مطالعات روان‌شناسی ورزش، ۳ (۹)، ۲۷-۳۸.

مهر محمدی، محمود (۱۳۹۲). برنامه درسی تربیت معلم و الگوی اجرایی مشارکتی آن، راهبرد تحولی برای تربیت معلم در ایران دوفصلنامه نظریه و عمل در برنامه درسی، ۱۱ (۱)، ۵-۲۶.

نوری، محمد (۱۳۸۵). روان‌شناسی روابط عاشقانه، تهران: نشر نوین.

ملکی، حسن (۱۳۹۱)، آموزش و پرورش، فرصت‌ها و تهدیدها تهران: عابد.

- Anderson, L., & Krathwohl, D. A (۲۰۱۰). The perception-practicum interface revisited: Life-wise language teaching perceptions and teacher burnout. *Asia-Pacific Education Researcher*, 23, ۸۷-۲۹۷.
- Balakrishnan, s. & Singla P. K (۲۰۱۰). *Competency Based Education System*. India Institute of Science, Bangalore.
- Boardley, L. N., Kavussanu, M. (۲۰۱۰). Effects of goal orientation and perceived value of toughness on antisocial behavior in soccer: The mediating role of moral disengagement. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, ۳۲, ۱۷۶-۱۹۲.
- Bruner, J. (۲۰۰۷). *Cultivating the possible*. Lecture presented at Oxford dedictation bruner building.
- Fisher, D., Waldrip, B., & den Brok, P. J. (۲۰۱۰). Students' perceptions of primary teachers' interpersonal behavior and of cultural dimensions in the classroom environment. *International Journal of Educational Research*, ۴۳ (۱/۲), ۲۵-۳۸
- Garcia, p. kupzynski, p. & glanda, H. (۲۰۱۶). Impact of teacher personality styles on acadmic excellence of secondry student *National forum of teacher Education Journal*, ۲۱ (۳۳)
- Goleman, D (۱۹۹۸). *Working with Emotional Intelligence*. New York. BantamBooks.
- Hoberman, S., and Miles, S. (ed.) (۱۹۹۴). *Professional Education in the United States*. Praeger, Westport, CT.
- Huntly, H. (۲۰۰۸). Teachers Work: Beginning Teachers Conceptions of Competence. *The Australian Educational Researcher*, ۳۵ (۱), ۱۲۵۱-۴۵.

- Liakopoulou, Maria. (۲۰۱۱). The Professional Competence of Teachers: Which qualities, attitudes, skills and knowledge contribute to a teacher's effectiveness? *International Journal of Humanities and Social Science Vol. 1 No. 21*
- Milner, H.R., & Woolfolk Hoy, A. (۲۰۰۳). A case study of an African American teacher's self-efficacy, stereotype threat, and persistence. *Teaching and Teacher Education*, ۱۹, ۲۶۳-۲۷۶.
- Milton, T. S. (۲۰۰۳). *Teaching fails to impress graduates in England*. Retrived April ۲۰, ۲۰۰۴ from the World Wide. <http://news.BBC.co.uk/1/hi/education.stm>. teaching fails to impress graduates ۲۰۰۳
- Parker, JDA. (۲۰۰۸). Relationship between alexithymia and Emotional Intelligence. *Personality and individual differences*, ۳۰, ۱۰۷-۱۱۵.
- Salovey, P., and Sluyter, D.J. (۲۰۰۳). *Emotional Development and Emotional Intelligence*, Basic Books, New York.
- Williamson McDiarmid, G. & Clevenger-Bright M. (۲۰۰۸). *Rethinking Teacher Capacity*. In Cochran-Smith, M., Feiman-Nemser, S. & McIntyre, D. (Eds.). *Handbook of Research on Teacher Education. Enduring questions in changing contexts*. New York/Abingdon: Routledge/Taylor & Francis.